

Kapitoly 31-36

Kapitola 31

Obsahuje dost různorodý materiál: vedle detailů z vlastního života Terezie píše o různých viděních démonů, dotýká se askeze a zmiňuje, jak reagovala, když se zprávy o Božích milostech, dostaly na veřejnost. V závěru kapitoly najdeme zmínky o životě na Karmelu sv. Josefa v letech 1562-1565.

Schéma kapitoly:

31,1-11	vidění, která nepocházela od Boha
31,12-17	Terezie reaguje na rozšíření zpráv o jejích mystických milostech
31,18-22	praktické rady čtenáři či těm, kteří mají velké touhy a málo možností je uskutečnit
31,23-35	pokorná gesta askeze, k nimž se uchýlovala a které považovala za pouhé nicotnosti vzhledem k velkému dílu, které v ní Bůh vykonal

V naší skupinové četbě jsme se soustředili především na dvě výrazná témata této kapitoly. Dotkli jsme se tzv. tereziánské „démonologie“, k níž nacházíme látku především v první třetině této obsáhlé kapitoly spisu. Po vstupním odkaze k předchozí kapitole Terezie čtenáře upozorňuje, že nyní se bude věnovat jevům, které nesouvisí s pouhou lidskou psychikou či našimi osobnostními rysy, které samy o sobě mohou naši cestu k hlubokému vnitřnímu životu dostatečně zkomplikovat. Můžeme si povšimnout (srov. 31,2-3), že Terezie hned zpočátku zmiňuje vizi, která se odehrála v oratoři, v jakési osobní modlitebně sester - místo je tedy obdobné jako u vidění, která pocházela od Boha. Jejich obsah a především účinek je ovšem zásadně odlišný: budí ošklivost a strach, doprovází je výhrůžky, které mají vést k oslabení důvěry v Boha.

Ve třetím a následujícím odstavci Terezie mluví o vizích a bolestech, které rozeznává, že nejsou od Pána, tohoto tématu se bude držet prakticky až do jedenáctého odstavce. Terezie je přesvědčena, že všude tam, kde se děje něco dobrého, je třeba počítat s překážkami ze strany zlého (často se vyskytují, pokud se Terezie v modlitbě přimlouvá za druhé, srov. např. 31,7). Jaký postoj v podobné situaci zaujmout? Podle Terezie se nemáme nechat vést strachem („at' vědí, že pokaždé, když si z nich pramálo děláme, jsou oslabenější a duše víc v pnutí situace“).²

Na rozdíl od T. Alvareze se domnívám, že i odstavce 31,12-17 patří ke zmíněnému tématu, tedy k líčení různých pokusů a cest, kudy se zlo pokouší Terezií odvrátit z nastoupené cesty. V těchto odstavcích se totiž soustředí na různé druhy obav, které ji sklíčovaly a které sama později odhalila jako zcela nepřipadné skrupule. At' už se jedná o obavy z toho, že druzí o ní mluvili příliš dobře („zdálo se mi, že všechny, klamu... jsou oklamáni tím, že si myslí, že je ve mně něco dobrého...“, 31,16), či naopak velmi kritické hlasy, za zdroj obojího považuje pokušení. „Duše odevzdaná do rukou Božích si nic nedělá z toho, zda se o ní mluví dobře nebo špatně,“ zazní v této kapitole, stejně jako později v šestých komnatách Vnitřního hradu.

Terezie svým čtenářkám doporučuje, aby si na kritiku svého počínání zvykli: je normální, že kdo se vydá na cestu duchovního růstu, bude poměřován ideálem, který se snaží následovat a tvrdě konfrontován s vlastními nedostatky. Jeden typ chybného postoje, který tu je možné

¹ Jako u předchozích poznámek platí, že nemá jít v žádném případě o vyčerpávající komentář k textu, spíše o podklady inspirované společnou četbou tohoto tereziánského textu, která se uskutečnila na Karmelu Edith Steinové od října 2009 do července 2010. Vnitřní strukturu jednotlivých kapitol přejímáme od T. Alvareze (viz bibliografické údaje k první kapitole), pokud tedy není uvedeno jinak.

² Srov. KŽ 31,10

zaujmout, je ulpění na vlastním ideálním sebeobrazu, jemuž ovšem v dané chvíli zdaleka nedostáváme. Odtud se rodí sklíčenost: řada osob je schopna se v takové situaci nechat odradit od další cesty, na které se vzdálenost mezi tím, kdo aktuálně jsem, a tím, kdo bych měl/chtěl být náhle ukáže jako propastná. Jiný mechanismus, který i podle Terezie z zkušenosti velké množství lidí svádí z nastoupené dobré cesty je snaha dostat vysloveným nárokům druhých lidí (jejich představám o tom, jak má vypadat ideální následník Krista, ideální řeholní sestra, ideální kněz, ideální rodinný život...). Takové osoby „začínají s velkými touhami a horlivostí a rozhodností“ a když ještě „ve všech knihách, které jsou napsány o modlitbě a kontemplaci, nacházejí věci, které máme dělat, abychom vystoupili k této důstojnosti, a ony se sebou nejsou s to hned skoncovat, rmoutí se tím“ (31, 18) a propadají duchovní skleslosti.

V pozadí obojího je, dle mého názoru, nedostatek respektu vůči dynamice duchovního života. Ponecháme-li stranou, „čí je to vina“ (Terezie je daleka toho, aby na tomto místě své sestry obvinila z toho, že si za to mohou samy), v podtextu zmiňované pasáže, stejně jako řady dalších v této tereziánské autobiografii, lze hledat důraz na Boží pedagogiku a porozumění duchovnímu růstu jako dlouhému procesu, s podobnými rysy a zvraty, které jsou typické pro celek lidského života.

Terezie svým čtenářům radí, aby se zbytečně netrápili (že zatím nejsem to, co bych chtěl být) a důvěřovali v Boha.

„Ať se tím netrápí, ať důvěřují v Pána, neboť ohledně toho, co nyní mají jen díky svým touhám, Jeho Veličenstvo způsobí, aby dospěli k tomu, že to budou opravdu uskutečňovat modlitbou i konáním toho, co nám přísluší, neboť pro naši slabou přirozenost je velmi zapotřebí mít velkou důvěru a neklesat na mysli a nedomnívat si, že i když se tak snažíme, nemůžeme nikdy zvítězit.“³

Podle Terezie vůbec nemáme ničit klíčící ctnost tím, že ji budeme chtít ihned vidět dokonalou, proto nemá v určité fázi našeho duchovního života smysl trápit se přehnaně tím, že dosud nejsme schopni snést pomluvy, které dopadají na naši hlavu, ani že nedokážeme snést, když nás naopak druzí chválí, či nelpět na vztazích s těmi, kteří nám prokazují náklonnost atp. Pro čtenáře svatého Jana od Kříže budou v tomto ohledu důležité jistě zejm. odstavce 31,20-22, v nichž se mystička dotýká vlastního konceptu nelpění a odpoutanosti, které jsou janovským textům obsahově velmi blízké.

Kapitola 32

Kapitoly 32 až do kapitoly 36 tvoří jeden sourodý celek. Zabývají se zakládáním Karmelu sv. Josefa. Velký znalec tereziánské mystiky Tomáš Alvarez se domnívá, že témata těchto kapitol souvisí s předcházejícím obdobím temné noci a ďábelských vidění, která Terezie měla: nejsou to podle něj pouze mystické milosti, ale právě i tyto obtíže cesty, které je důležité brát v potaz, pokud chceme porozumět důvodům vzniku reformovaného Karmelu.⁴

32: vidění pekla a impuls k zakládání (1560)

33: první obtíže, velké mariánské vidění (1560-61)

34: cesta do Toleda, přestávka v zakládání kláštera, setkání s otcem Garcíou (1562)

35: setkání s jinou zakladatelkou, návrat do Avily, pokračuje zakládání

36: založení, inaugurace Karmelu u sv. Josefa (24.8. 1562)

³ KŽ 31,18

⁴ Srov. Alvarez, 219.

Struktura KŽ 32:

32,1-8 vize pekla

8-12 osobní rozhodnutí a úmysl zakládat

11.12.14.18 vnitřní hlas, Tereziino charisma

13-18 různé překážky: otevřený odpor, je třeba se obrátit na zpovědníka, provinciála, duchovní osobu (Pedro de Alcantara) a na teologa (Pedro Ibañez), podpora osvědčených přátel (dona Guijomar)

18 koupě vhodného domu

Jak lze vidět, rozsáhlý celek věnovaný historii zakládání prvního reformovaného Karmelu je poněkud překvapivě uvozen viděním pekla, které Terezie velmi barvitě vylíčí, aby dospěla k tomu, co považuje za následky tohoto vidění (srov. KŽ 32,6): cítila bolest za druhé, kteří jsou jím ohroženi a touhu prospět jim. Probudila se v ní touha, „abychom pro ně ze své strany udělali všechno, co můžeme“ (srov. 32,7).

Zakládání pak v 32,8 představí jako nalezení konkrétní cesty, „jak bych mohla konat pokání za toliké zlo a zasloužit si trochu zisk tolikého dobra“ – je třeba si připomenout, že v úvodu zmíněného odstavce Terezie říká, že krom vize pekla poznala i „slávu, která bude dána dobrým“. Z pasáže 32,9-11 lze také vyvodit, že hlavním motivem k zakládání rozhodně není nespokojenost s životem svého kláštera a vůbec ostatních řeholníků, Terezie se pečlivě vyhýbá kritikám života druhých lidí a dbá na to, aby zdůraznila, že „byla velmi spokojená v domě, kde jsem přebývala“.

Podle obsáhlého líčení prvních pohnutek, které ji vedly k pokusu obnovit to, co má za původního ducha karmelitánské řehole, nestálo na počátku ukvapené rozhodnutí jediné ženy. Z textu 32,10 se zdá vyplývat, že podnětem ke konkrétní snaze podniknout založení nového kláštera, dal společný rozhovor několika sester a doni Marie de Ocampo, která Terezii navštěvovala:

„Jednou se přihodilo, když jsem byla s jednou osobou, že ta řekla mně a ještě jiným, zda bychom nechtěly být mniškami po způsobu bosých, a že by dokonce bylo možné vybudovat klášter. Já, poněvadž jsem v sobě měla tyto touhy, jsem o tom začala jednat s onou paní, mou společnicí, vdovou, o které jsem se už zmínila, že měla tutéž touhu. Začala vyjednávat, aby mu zajistila rentu, což nyní vidím, že to nikam nevedlo, ovšem touha, aby ji měl, nás vedla k tomu, že jsme se domnívali naopak, že ano. Já ale na druhou stranu - jelikož jsem byla tak velmi spokojená v domě, kde jsem přebývala (nebot' se mi velmi líbil a cela, kterou jsem měla mi byla velmi vhod) – jsem dosud otálela. Přesto jsme se smluvily, že to budeme velmi doporučet Bohu.“

Kapitola 33

1-7 půl roku přerušování práce na zakládání

8-10 změna situace, nové Boží přísliby

11-16 pokračuje zakládání, z Alby přijíždí T. sestra (11), pomoc sv. Josefa (12), sv. Kláry (13), mariánská vize, zakladatelské charisma Terezie (14-16)

Tato kapitola názorně ukazuje, v čem spočívaly konkrétní potíže se zakládáním kláštera, které vedly až k půlroční přestávce v této činnosti a to ve chvíli, kdy se jednání už téměř chýlila ke konci. Když karmelitánský provinciál poměrně náhle stáhl svou podporu, zpovědník Terezii přikázal, aby myšlenku na zakládání a s ní i celý plán nechala být.

Vedle opakovaného důrazu na to, že proti stylu života v klášteře Vtělení nic nenamítá (srov. KŽ 33,2) si v této kapitole můžeme povšimnout, jak Terezie nakládá s touto negativní zkušeností nucené pauzy. Nejprve líčí svůj vnitřní stav: jestliže v základě rozhodnutí k zakládání nestála autentická duchovní zkušenost, ale iluze, co pak je pravou cestou modlitby a zkušenosti?

(srov. 33,3). Zdá se, že i přesto Terezie neztrácela přesvědčení, že se nějakým způsobem jedná o pravé Boží dílo a že v každém případě bude důležité naučit se obstát uprostřed trápení.

Terezie se skutečně stáhla do ústraní a dál se nevyjadřovala k zakládání, příslušné kroky ovšem nadále podnikali lidé kolem ní. Neznamená to, že by Terezie jednala prostřednictvím druhých s úmyslem obházet poslušnost a své představené, zdá se, že ji vždy chránila velká otevřenost v jednání a svoboda v mluvení, díky které se necítila ohrožená ani případným obviněním ze strany inkvizice (srov. k tomu 33,6).

Kapitola 34

1-5 Terezie přijímá nabídku odcestovat do Toleda do paláce doni Luisy de la Cerda

6-17 setkání s otcem Garcíou a jeho duchovní pokrok

18-19 cosi jako přívazek: čtyři prorocké epizody

„Pán mi řekl, abych se nezdráhala odjet a nenaslouchala názorům ostatních, protože málokdo z nich mi bude radit bez opovázlivosti; že i když budu mít utrpení, Bůh si tím velmi poslouží, a že kvůli té záležitosti kláštera je vhodné, abych se vzdálila, dokud nedojde Breve, protože démon se pro příjezd provinciála vyzbrojil jedním velkým spiknutím; abych se nic nebála, že On mi tam pomůže.“ (34,2)

Za jeden z přínosů této cesty Terezie podle vlastních slov považuje krom bezprostřední útěch, kterou její návštěva poskytla doně Luise v její tísní, i nový prostor duchovní svobody a docenění vlastního povolání, jež jí nabídl Pán prostřednictvím konfrontace s životním stylem urozených osob a jejich svazující etiketou (srov. 34,3-4).

V této kapitole zachytila i opětovně shledání s dominikánem Garcíou de Toledo, jehož duchovní život ji zajímal natolik, že si ho po určitém váhání nechala zavolat k rozhovoru a „začala jsem se ho vyptávat a on mě – neboť to bylo mnoho let, co jsme se neviděli – na naše životy. Já jsem mu začala říkat, že ten můj byl plný strádání duše“ (34,6).

O zvláštním významu tohoto vztahu svědčí i bezprostřední odstavce textu, Terezie se svěřuje, že jde o jednoho ze dvou lidí, se kterými nemusela překonávat ostych, když měla mluvit o podrobnostech svého duchovního života (druhým byl jezuita Gaspar de Salazar). Začala Bohu prosit za další prohloubení jeho vztahu s Bohem, neboť „i když jsem ho považovala za dobrého, nestačilo mi to, neboť jsem ho chtěla velmi dobrého, a tak jsem řekla: Pane, neměl byste mi odpírat tuto milost; pohleďte, že se hodí na to, aby byl naším přítelem.“ (34,8). A to proto, říká Terezie, „toto už mám několik let, že se nikdy nepotkám s osobou, která by mě velmi uspokojila, abych ji vzápětí nechtěla vidět, jak se zcela oddává Bohu, a to s takovými touhami, že je někdy nedokážu ovládnout.“ (34,7).

Další důležité dílčí téma najdeme v jedenáctém odstavci, kde se Terezie vrací k tématu rozlišování: rozlišovat můžeme leda na základě zkušenosti. Zkušenost ovšem nemusí odpovídat počtu let strávených v klášteře.⁵ Následující odstavce se týkají zpovědníků a duchovně doprovázejících: Terezie doporučuje, aby důvěřovali v Boží vedení doprovázeného a nekladli Bohu hranice v tom, co může uskutečnit.

...

⁵ „A je klamně, když se nám zdá, že s ohledem na roky bychom měli rozumět tomu, čeho žádným způsobem nelze dosáhnout bez zkušenosti. A tak mnozí chybují – jak jsem řekla – když chtějí rozlišovat duchy, aniž by je měli.“ 34,11

Kapitola 35

Struktura kapitoly

- 1-6 setkání Terezie s granadskou zakladatelkou Marií de Jesús
- 7-12 její rozhodnutí vrátit se z Toleda do Avily
- 13-15 modlitba

Při naší společné četbě jsme ponechali stranou některé dílčí aspekty a etapy zakládání reformovaného Karmelu, které Terezie zachycuje v těchto kapitolách. V této části jsme si povšimli vnitřního rozpoložení, ve kterém Terezie opustila po půl roce Toledo, aby se vrátila do avilského kláštera Vtělení.

Podrobněji jsme se věnovali zejména 12-14 odstavci této kapitoly. Dvanáctý obsahuje vsuvku představující život na již založeném Karmelu sv. Josefa, některé jeho charakteristické rysy. Třináctý a čtrnáctý odstavec obraz duchovního života jako široké a bezpečné, královské cesty k Bohu.

„... nevidím, ani nevím, proč by měla být úzká cesta, která vede k Vám. Vidím, že jde spíše o královskou cestu než o stezku. Cesta, po které když se někdo opravdu vydá, kráčí bezpečněji. /.../ Ten, kdo vás opravdu miluje, mé Dobro, kráčí bezpečný širokou a královskou cestou. Sráz je velmi daleko. Sotva jen trochu zakopne, hned mu Vy, Pane, podáváte ruku. A nestačí jediný pád, ba ani mnoho, miluje-li člověk Vás a ne světské věci, aby byl ztracen. Kráčí totiž údolím pokory.

Nemohu pochopit, čeho se to lidé obávají, když se mají vydat cestou dokonalosti. Pán, na základě toho, kým je, ať nám dá pochopit, jak zrádná je jistota uprostřed tak zjevných nebezpečí, když má člověk napodobovat cestu ostatních lidí, a že pravá jistota spočívá ve snaze jít stále vpřed po cestě Boží. Oči ať uprou na něj a ať se nebojí, že by zapadlo toto Slunce spravedlnosti, ani že by nás nechal kráčet za noci, abychom se ztratili, pokud jej první neopustíme my.“ (35,13-14)

Kapitola 36

Struktura kapitoly:

- 1-4 návrat do Avily
- 5-10 založení nového kláštera
- 10-14 Terezie opouští nový klášter a vrací se do Encarnacionu
- 15-22 odpor ze strany měšťanů
- 23-29 Terezie se vrací ke sv. Josefovi, popisuje životní styl nového Karmelu

Jak je zřejmé z načrtnuté struktury kapitoly, zejména prvních deset odstavců této rozsáhlé kapitoly, kde Terezie líčí poslední peripetie a konečně založení nového Karmelu, který bude svěřen pod patronaci sv. Josefa.

V den sv. Bartoloměje, tj. 24. srpna 1562 tak sice v poloutajení, avšak se svolením avilského biskupa a za přítomnosti jeho delegáta přijalo hábit (tj. oproti předchozímu poněkud zjednodušený karmelský hábit) několik prvních sester. Je dobré si povšimnout, že mezi nimi nebyla Terezie, která spolu s dalšími dvěma sestrami z kláštera Vtělení byla obřadu přítomna:

„Nuže, když bylo vše ujednáno, Pánu se zalíbilo, že v den svatého Bartoloměje, přijalo hábit několik sester a byla uložena Nejsvětější Svátost. Se vší autoritou a mocí byl založen náš klášter slavného otce, našeho svatého Josefa, roku patnáct set šedesát dva. Byla jsem to já, kdo jim oblékla hábit, a se mnou u toho byly další dvě mnišky z našeho domu, které se zrovna nacházely mimo klášter. Jelikož tento dům, kde se udělal klášter, patřil mému švagrovi – neboť, jak jsem řekla, koupil jej on, aby se celá záležitost snáze zamaskovala – přebývala jsem v něm s povolením

a neudělala jsem jedinou věc, co by nebyla na radu vzdělanců, abych ani v jediném bodě nešla proti poslušnosti. A jelikož to z mnoha důvodů vnímali jako velmi prospěšné pro celý Řád, i když jsem jednala ve skrytosti a dávala si pozor, aby se o tom nedozvěděli mí představení, říkali mi, že to tak mohu udělat; neboť kdyby mi řekli, že je v tom sebemenší nedokonalost, zdá se mi, že bych upustila od založení tisíce klášterů, čím spíše od jednoho jediného. To je jisté. I když jsem totiž po něm toužila, abych se od všeho mohla stáhnout do ústraní a zachovávat své sliby a povolání s větší dokonalostí a uzavřeností, toužila jsem po tom takovým způsobem, že kdybych poznala, že Pánu více poslouží, když všeho nechám, udělala bych to – jak už jsem to ostatně udělala předtím – s veškerým pokojem a klidem.“ (36,5)

V závěru kapitoly se Terezie opět soustředí na popis životního stylu na Karmelu sv. Josefa, velmi doporučujeme k četbě zejm. odstavce 36,26-29, z jejichž překladu si zde dovolíme ještě jednu citovat:

„...je pro mne velikánskou útěchou, když vidím, že jsem umístěna mezi tak odpoutanými dušemi. Jejich rozhovory je zaměřen jen na to, aby pochopily, jak mohou pokročit vpřed ve službě Bohu. Samota je jejich útěchou, a pomyšlení na to, že se mají s někým vidět, aniž by jim to pomohlo rozvíjet více lásku k jejich Snoubenci, je jim utrpením, i kdyby šlo o blízké příbuzné; a tak do tohoto domu nechodí nikdo, leč jen ten, kdo s nimi rozmlouvá o tomto, v opačném případě to totiž neuspokojuje jedny ani druhé. Jejich mluvou není nic jiného, než rozmlouvání o Bohu, a tak nechápou nikoho ani nikdo nechápe je, leč jen ten, kdo s nimi má společnou řeč. Zachováváme Řeholi naší Paní Karmelské, a to úplně, bez zmírnění, jak ji upravil fra Hugo, kardinál od svaté Sabiny, která byla schválena roku 1248, v pátém roce pontifikátu papeže Inocence IV.

Zdá se mi, že všechna ta strádání, kterými se prošlo, budou využita velmi dobře. Nyní, třebaže Řehole předpokládá jistou přísnost, protože se nikdy nejí maso, není-li to nutné, a půst trvá po osm měsíců a zachovávají se jiné další věci, jak lze vidět v samotné prvotní Řeholi, mnohým sestrám se i to zdá málo a tak zachovávají ještě jiné věci, které se nám zdály nezbytné k tomu, abychom ji zachovávali s větší dokonalostí. A důvěřuji Pánu, že se započaté bude velmi prospívat, jak mi to řekl i Jeho Majestát.

/.../

A poněvadž chtěl Pán tak výrazně dát najevo, že je nakloněn tomu, aby se to uskutečnilo, zdá se mi, že by udělala velmi zle a byla Bohem velmi potrestána ta, která by začala uvolňovat dokonalost, kterou zde započal sám Pán a prokazoval nám svou přízeň, aby se snažela ona dokonalost s takovou příjemností, aby se velmi zřetelně vidělo, že je snesitelná a může být žita bez zvláštní únavy, a že je v tomto klášteře vše velmi vhodně uspořádáno k životu těch, kdo se chtějí o samotě těšit se svým snoubencem Kristem; neboť to je to, oč mají vždy usilovat, aby byly o samotě s Ním samotným, a aby jich nebylo víc než třináct; neboť to považuji za vhodné na základě mnoha názorů, které jsem si zjistila, a také jsem ze zkušenosti viděla, že aby se udržovalo ducha, který se zde nyní udržuje, a aby se žilo z almužny a přitom bez žebrání, nesnese se víc. A kéž stále více věří té, která se s mnoha strádáními a i díky modlitbě mnoha osob vynasnažila zařídit to tak, aby to bylo co nejlepší; a z toho, že vidíme, jak máme všechny velkou spokojenost a radost a málo námahy během těchto let, co jsme v tomto domě, a že jsme zdravější, než jsme bývaly předtím, bude zřejmé, že právě toto je vhodné. A komu by to přišlo těžké, ať hledá vinu ve svém nedostatku ducha a ne v tom, co se zde dodržuje (neboť i křehké a ne zrovna zdravé osoby, které jej mají, jej jsou s to snášet), a ať si jdou do jiného kláštera, kde se spasí ve shodě s jeho duchem.